

Εκπαιδευτικές Διαδρομές

Τόμ. 1, Αρ. 2 (2025)

Εκπαιδευτικές Διαδρομές

Πρωθώντας τις Ευρωπαϊκές Αξίες και την Ενεργό Πολιτειότητα μέσα από σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις

Μαρία Μακροπούλου, Χριστίνα – Χρυσαιγή Χειροπούλου, Χαρίκλεια Πίτσου, Γιώργος Γοροζίδης

doi: [10.12681/edro.40331](https://doi.org/10.12681/edro.40331)

Copyright © 2025, Μαρία Μακροπούλου, Χριστίνα – Χρυσαιγή Χειροπούλου, Χαρίκλεια Πίτσου, Γιώργος Γοροζίδης

Άδεια χρήσης [##plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc-by-nc-nd4##](https://plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc-by-nc-nd4/#).

Πρωθώντας τις Ευρωπαϊκές Αξίες και την Ενεργό Πολιτειότητα μέσα από σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις

Μαρία Μακροπούλου,
ΠΕ70, Παν. Πατρών, makropmaria@gmail.com

Χριστίνα – Χρυσαιγή Χειροπούλου,
ΠΕ70, Παν. Πατρών, cheiropouloukrista@gmail.com

Χαρίκλεια Πίτσου,
PHD, ΕΔΙΠ, ΤΕΠΕΚΕ, Παν. Πατρών, xpitsou@upatras.gr

Γεώργιος Γοροζίδης,
PHD, ΕΕΠ, ΤΕΠΕΚΕ, Παν. Πατρών, gorozidis@upatras.gr

Περίληψη

Σύμφωνα με το Συμβούλιο της Ευρώπης οι αξίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελούν πυλώνα της και διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο για την πλαισίωσή της. Οι ευρωπαϊκές αξίες, όπως η δημοκρατία, η ισότητα, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η αλληλεγγύη, η δικαιοσύνη και ο σεβασμός στη διαφορετικότητα αποτελούν θεμέλια για τη διαμόρφωση πολιτών που συμμετέχουν από τη μια ενεργά στη δημόσια σφαίρα και από την άλλη δρουν για το κοινό καλό. Μέσω της διδασκαλίας και της προώθησης των συγκεκριμένων αξιών στο χώρο του σχολείου δύναται να ενισχυθεί ο σεβασμός και η αποδοχή απέναντι στο διαφορετικό καθώς και η προώθηση της ενεργούς πολιτειότητας διότι οι μαθήτριες και οι μαθητές αποκτούν γνώσεις και καλλιεργούν δεξιότητες, στάσεις και συμπεριφορές που είναι απαραίτητες για τη συμμετοχή τους σε μια δημοκρατική κοινωνία. Στο δημοτικό σχολείο το περιεχόμενο του μαθήματος της Μελέτης Περιβάλλοντος προσφέρεται μέσα από βιωματικές και συμμετοχικές δραστηριότητες στην «εξερεύνηση» και διδασκαλιών ευρωπαϊκών αξιών. Βάσει των προαναφερόμενων, η παρούσα εργασία παρουσιάζει ένα διδακτικό σενάριο που αποσκοπεί στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των μαθητριών/τών στις ευρωπαϊκές αξίες με έμφαση σε αυτές της δημοκρατίας, της ισότητας και της δικαιοσύνης συμβάλλοντας με την υλοποίησή του στην ανάπτυξη μελλοντικών ενεργών πολιτών.

Λέξεις-Κλειδιά: δημοκρατία, ισότητα, δικαιοσύνη, διδακτικό σενάριο, ενημέρωση, ευαισθητοποίηση

Promoting European Values & Active Citizenship through novel teaching approaches

Maria Makropoulou,
PE70, University of Patras makropmaria@gmail.com

Christina - Chrusavgi Cheiropoulou,
PE70, University of Patras cheiropouloukrista@gmail.com

Charikleia Pitsou,
PHD, Department of Educational Sciences and Social Work, University of Patras, xpitsou@upatras.gr

Georgios Gorozidis,
PHD, Department of Educational Sciences and Social Work, University of Patras, gorozidis@upatras.gr

Abstract

According to the Council of Europe, the values of the European Union serve as its foundation and play a crucial role in shaping its framework. European values such as democracy, equality, human rights, solidarity, justice, and respect for diversity are essential for cultivating citizens who actively participate in the public sphere and work toward the common good. By teaching and promoting these values in the school environment, respect and acceptance of diversity can be strengthened, while also fostering active citizenship. This is because students gain knowledge and develop the skills, attitudes, and behaviors necessary for their participation in a democratic society. In primary education, the subject of Environmental Studies provides an opportunity to explore and teach European values through experiential and participatory activities. Based on these considerations, this paper presents a teaching scenario aimed at informing and raising students' awareness of European values, with a particular emphasis on democracy, equality, and justice. Through its implementation, the scenario contributes to the development of future active citizens.

KeyWords: democracy, equality, justice, teaching scenario, knowledge, awareness

Εισαγωγή

Σύμφωνα με το άρθρο 2 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (1992), η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) βασίζεται στις αξίες «του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας, του κράτους δικαίου, καθώς και του σεβασμού των ανθρώπινων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων των προσώπων που ανήκουν σε μειονότητες». Η προσήλωση σε αυτές τις αξίες είναι απαραίτητη προϋπόθεση τόσο για την ένταξη νέων κρατών στην ΕΕ όσο και για τη διατήρηση των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που απορρέουν από τις Συνθήκες και το διεθνές δίκαιο (δες άρθρο 49 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση). Η σημασία της υιοθέτησης και της τήρησης των ευρωπαϊκών αξιών είναι αναμφισβήτητη πολύ περισσότερο σε περιόδους που «δοκιμάζεται η ανθεκτικότητά τους». Η διαπραγματεύση των εν λόγω αξιών κρίνεται απαραίτητο σχολικό πλαίσιο ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσεων που απειλούνται οι θεμελιώδεις αρχές της δημοκρατίας και του πλουραλισμού.

Καθώς οι ευρωπαϊκές αξίες δεν είναι απλές θεωρητικές έννοιες, αλλά έχουν πρακτική σημασία για τη ζωή των πολιτών η εκπαίδευση δύναται να διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην προώθηση τους διότι αποτελεί βασικό θεσμό για τη διαμόρφωση πολιτών με κριτική σκέψη, δημοκρατική συνείδηση και ευαισθησία απέναντι στα κοινωνικά ζητήματα. Η εκπαίδευση σε ζητήματα της ιδιότητας του πολίτη μόνο θετικό αντίκτυπο μπορεί να έχει για τα άτομα και τις κοινότητες καθώς ενισχύει την κατανόηση και τη γνώση των εκπαιδευόμενων-μαθητών/τριών σχετικά με τις παγκόσμιες αρχές της δημοκρατίας, της ισότητας, της ελευθερίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της κοινωνικής δικαιοσύνης (Rapport&Zajda, 2024). Τα παιδιά από τα πρώτα σχολικά τους χρόνια μπορούν να μάθουν μέσα από βιωματικές δραστηριότητες που προάγουν την κριτική σκέψη και την ηθική αυτονομία για τις θεμελιώδεις αξίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης «χτίζοντας» την ίδια στιγμή την ταυτότητα της ενεργούς πολιτεότητας. Στο σημείο αυτό προκύπτουν δύο ερωτήματα. Το πρώτο αφορά στο τι σημαίνει ενεργός πολιτεότητα και το δεύτερο αφορά με ποιο τρόπο συνδέεται η προώθηση των ευρωπαϊκών αξιών στην εκπαίδευση με την καλλιέργεια της ενεργού πολιτεότητας. Ως προς το πρώτο ερώτημα η ενεργός πολιτεότητα σημαίνει ότι:

«οι άνθρωποι συμμετέχουν στις κοινότητές τους και στη δημοκρατία σε όλα τα επίπεδα, από το τοπικό έως το εθνικό και το παγκόσμιο και ότι ένας ενεργός πολίτης προάγει την ποιότητα ζωής σε μια κοινότητα τόσο μέσω πολιτικών όσο και μη πολιτικών διαδικασιών, αναπτύσσοντας έναν συνδυασμό γνώσεων, δεξιοτήτων, αξιών και κινήτρων, με στόχο να συμβάλει θετικά στην κοινωνία» (EuropeanuniversitycollegeAssociation, 2025, np).

Η ενεργός ιδιότητα του πολίτη περιλαμβάνει τη συμμετοχή. Η συμμετοχή μπορεί να είναι είτε (α) η αλληλεπίδραση των πολιτών με το κράτος: εκλογική, είτε (β) η αλληλεπίδραση των πολιτών μεταξύ τους: κοινωνική (Annette, 2008). Κατά τον Reisinger (2017: 24): «...οι πολίτες είναι ενεργοί όταν ενδιαφέρονται για την καθημερινή ζωή πέρα από τις οικογένειες και τις φίλιες τους, π.χ. για άλλους ανθρώπους, κοινότητες, κοινωνικές και οικονομικές διαδικασίες, και όταν δρουν για μια καλύτερη κοινωνία είτε μέσω πολλών διαφορετικών δραστηριοτήτων είτε μέσω λίγων αλλά τακτικά» μπορούν, δηλαδή, να συμμετέχουν σε ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων πέρα από τον προσωπικό τους μικρόκοσμο. Η ιδιότητα του ενεργού πολίτη μπορεί να αποτελέσει μια κρίσιμη μετασχηματιστική δύναμη που βοηθά στην ενίσχυση της δημοκρατίας, δίνοντας τη δυνατότητα στους πολίτες σε όλα τα επίπεδα -τοπικά,

εθνικά- να αμφισβητήσουν και να αντισταθούν στην άνοδο ακόμα και της αυταρχικής εξουσίας (Sinha, 2024).

Ως προς το δεύτερο ερώτημα, η εκπαίδευση που προωθεί τις ευρωπαϊκές αξίες καλλιεργεί στις μαθήτριες και στους μαθητές την κατανόηση και το σεβασμό τόσο για τις θεμελιώδεις αρχές που διέπουν μια δίκαιη και «ανοιχτή» κοινωνία όσο και για τις αρχές της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η κατανόηση αυτή αποτελεί τη βάση για την ανάπτυξη ενεργών πολιτών που συμμετέχουν στα κοινά με σεβασμό και πνεύμα αλληλεγγύης. Παράλληλα, η εκπαίδευση που προωθεί τις ευρωπαϊκές αξίες μέσα από βιωματικά και συνεργατικά προγράμματα και όχι στείρα αποστήθιση, ενθαρρύνει τους/τις μαθητές/τριες να σκέφτονται κριτικά, να συνδιαλέγονται, να εκφράζουν ελεύθερα την σκέψη τους, να συνεργάζονται εθελοντικά για την επίλυση προβλημάτων ακόμα και αν δεν μοιράζονται όλοι/ες κοινά πιστεύω. Επιπλέον, να αμφισβητούν τις υπάρχουσες κυρίαρχες αντιλήψεις, να διαμορφώνουν τη δική τους θέση απέναντι στα φλέγοντα κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα, να σχεδιάζουν δράσεις με γνώμονα το κοινό καλό και να συμμετέχουν ενεργά στην κοινωνική ζωή. Δύναται, δηλαδή, να συμβάλει στις δημοκρατικές διαδικασίες και στην κοινωνική αλλαγή. Η εστίαση στη βιωματική μάθηση και η αξιοποίηση σύγχρονων παιδαγωγικών προσεγγίσεων ενισχύει την κατανόηση των κοινών ευρωπαϊκών στόχων και προετοιμάζει τους μαθητές/τριες να συμμετέχουν ως υπεύθυνοι και ενεργοί πολίτες στο ευρωπαϊκό και παγκόσμιο πλαίσιο (Eurymdice, 2017). Γίνεται σαφές ότι η προαγωγή των ευρωπαϊκών αξιών στην εκπαίδευση δεν είναι ζήτημα μόνο απόκτησης βασικών γνώσεων περί του περιεχομένου και των αρχών τους και τούτο καθώς αποσκοπεί κυρίως στην καλλιέργεια δεξιοτήτων και στη διαμόρφωση στάσεων που ενισχύουν την κοινωνική συνοχή και πρόοδο, τη διαπολιτισμική κατανόηση και την ενεργό συμμετοχή στα κοινά (Hoskins & Crick, 2010).

Η προώθηση των ευρωπαϊκών αξιών στο δημοτικό σχολείο, μέσω της θεματολογίας του μαθήματος της Μελέτης Περιβάλλοντος, δύναται να συμβάλλει στην ενίσχυση της ευρωπαϊκής ταυτότητας και της ενεργούς πολιτειότητας των μαθητών/τριών. Οι ευρωπαϊκές αξίες, όπως η δημοκρατία, η ισότητα, η δικαιοσύνη, η ανθρώπινη αξιοπρέπεια και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μπορούν να ενσωματωθούν στο συγκεκριμένο μάθημα μέσα από δραστηριότητες που ενθαρρύνουν τη συνεργασία, την αλληλεγγύη και τον σεβασμό στη διαφορετικότητα (European Commission, 2018). Η υλοποίηση των δραστηριοτήτων αυτών θα δώσει στις μαθήτριες και στους μαθητές την ευκαιρία να αποκτήσουν γνώσεις, να καλλιεργήσουν δεξιότητες και να υιοθετήσουν στάσεις που προάγουν την κοινωνική συνοχή και την ειρηνική συνύπαρξη (Hoskins & Kerr, 2012). Εξάλλου αξίζει να σημειωθεί ότι το διδακτικό αντικείμενο της Μελέτης Περιβάλλοντος συμπεριλαμβάνεται μεταξύ αυτών που θα εντάξουν στους κόλπους του το πρόγραμμα σπουδών «Δράσεις Ενεργού Πολίτη» (ΦΕΚ 6048/Β/1-11-2024). Εκκινώντας από τα παραπάνω, το παρόν διδακτικό σενάριο αποσκοπεί στην προώθηση ευρωπαϊκών αξιών και συγκεκριμένα αυτών της δημοκρατίας, της ισότητας και της δικαιοσύνης, όπως αναφέρονται και στο νέο πρόγραμμα σπουδών της Μελέτης Περιβάλλοντος (ΦΕΚ 2023/Β/8-5-2023). Συγκεκριμένα, μέσα από ομαδοσυνεργατικές και βιωματικές δραστηριότητες επιδιώκεισε πρώτο επίπεδο την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση των μαθητών/τριών στις εν λόγω ευρωπαϊκές αξίες και σε δεύτερο επίπεδο στοχεύει να θέσει βάσεις που θα συμβάλλουν στη δημιουργία ενεργών μελλοντικών πολιτών που θα εμφορούνται από τις παραπάνω αξίες και θα δρουν συνεργατικά και με σεβασμό σε πολιτισμικές διαφοροποιημένες κοινότητες.

Επισκόπηση διδακτικού σεναρίου:στοιχεία εφαρμογής

Το παρόν διδακτικό σενάριο απευθύνεται σε μαθητές και μαθήτριες της Δ΄ δημοτικού στο πλαίσιο του μαθήματος Μελέτη Περιβάλλοντος. Επιπλέον, υπάρχει η δυνατότητα το σενάριο να εφαρμοστεί με τις κατάλληλες προσαρμογές και στις μικρότερες τάξεις του δημοτικού σχολείου (Α΄, Β΄ & Γ΄), στο πλαίσιο της σχετικής θεματικής ενότητας του νέου προγράμματος σπουδών (ΦΕΚ 2023/Β/8-5-2023). Σκοπός του διδακτικού σεναρίου είναι να αναδειχθεί η σπουδαιότητα των αξιών της δημοκρατίας, της ισότητας και της δικαιοσύνης. Το συγκεκριμένο σενάριο δεν αποσκοπεί μόνο στη γνώση αλλά επιδιώκει να ευαισθητοποιήσει και αφυπνίσει τους μαθητές και τις μαθήτριες σε θέματα της καθημερινής ζωής που άπτονται των επιλεγόμενων αξιών προς διαπραγμάτευση. Ακόμη, επιδίωξη του διδακτικού σεναρίου είναι η ανάδειξη του ενεργού πολίτη έναν πολίτη ο οποίος δεν λαμβάνει παθητικά τις πληροφορίες από το κοινωνικοπολιτισμικό του πλαίσιο αλλά συμμετέχει, ερευνά, ρωτά, ανακαλύπτει, αποφασίζει και δρα αφήνοντας το κοινωνικό του αποτύπωμα. Η υλοποίηση του σεναρίου στο σχολείο απαιτεί περίπου επτά διδακτικές ώρες και ολοκληρώνεται με την εκπαιδευτική επίσκεψη των μαθητριών/των στη Βουλή ή στο κοντινότερο Δημαρχείο. Η επίσκεψη δεν έχει συμπεριληφθεί στο σύνολο των επτά διδακτικών ωρών.

Στόχοι -Επιδιώξεις

Γενικός σκοπός του παρόντος διδακτικού σεναρίου είναι να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες ότι μέσω της καλλιέργειας των αξιών προωθείται ο σεβασμός, η αποδοχή στη διαφορετικότητα και ο πλουραλισμός. Συγκεκριμένα, με την ολοκλήρωση του σεναρίου, οι μαθητές και οι μαθήτριες επιδιώκεται να είναι σε θέση να:

- Διατυπώνουν τον ορισμό των αξιών της δημοκρατίας, της ισότητας και της δικαιοσύνης.
- Αναγνωρίζουν τα χαρακτηριστικά των αξιών μέσα από βιωματικές δραστηριότητες.
- Συζητούν και να ευαισθητοποιούνται σε θέματα που αφορούν τις επιλεγόμενες αξίες, αναδεικνύοντας την έννοια του ενεργού πολίτη.

Μαθησιακά αποτελέσματα

Με βάση το Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος της Μελέτης Περιβάλλοντος της Δ΄ τάξης (ΙΕΠ, 2022, ΦΕΚ 2023/Β/8-5-2023), το παρόν διδακτικό σενάριο στοχεύει στην επίτευξη των παρακάτω μαθησιακών αποτελεσμάτων. Με την ολοκλήρωση του σεναρίου, οι μαθητές και οι μαθήτριες θα είναι σε θέση να:

- ✓ ανακαλούν αξίες που έχουν διδαχθεί στις προηγούμενες τάξεις
- ✓ δηλώνουν τον ορισμό των αξιών της δημοκρατίας, της ισότητας, της δικαιοσύνης
- ✓ διακρίνουν τις σχέσεις των αξιών αυτών
- ✓ εντοπίζουν πράξεις και μελέτες περίπτωσης ισότητας-ανισότητας, δικαιοσύνης-αδικίας και ελευθερίας-υποδούλωσης
- ✓ αναγνωρίζουν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των αξιών μέσα από βιωματικές δράσεις
- ✓ συζητούν με εκλεγμένα πρόσωπα της Βουλής για την σημαντικότητα των αξιών

Προαπαιτούμενες γνώσεις

Οι μαθητές/τριες προκειμένου να ανταποκριθούν ικανοποιητικά και αποτελεσματικά στις δραστηριότητες του διδακτικού σεναρίου θα πρέπει να έχουν ήδη κατακτήσει κάποιες γνώσεις από προηγούμενες τάξεις. Συγκεκριμένα οι προαπαιτούμενες γνώσεις είναι αξίες των τριών προηγούμενων τάξεων (Α', Β', Γ'). Σύμφωνα με το ΙΕΠ και το Πρόγραμμα Σπουδών της Μελέτης Περιβάλλοντος στην Α' δημοτικού οι μαθητές/τριες διδάχτηκαν τις αξίες: αγάπη, φιλία, στην Β' δημοτικού αντίστοιχα ήρθαν σε επαφή με τις αξίες: ευτυχία, φροντίδα και τέλος στην Γ' δημοτικού έμαθαν για τις αξίες: συνεργασία, σεβασμός, αλληλεγγύη. Λόγω του ότι είναι προαπαιτούμενη γνώση σχεδιάσαμε δύο αρχικές δραστηριότητες που κύριο στόχο έχουν την προθέρμανση και την σύνδεση των μαθητών/τριών με τις προηγούμενες εμπειρίες/γνώσεις. Οι παραπάνω προαναφερθείσες αξίες αποτελούν την βάση για την προετοιμασία των μαθητών/τριών στις αξίες της δημοκρατίας, της ισότητας και της δικαιοσύνης. Επιπροσθέτως, κρίνεται απαραίτητη η εξοικείωση όλων των μαθητών/τριών με την εργασία σε μικρές ομάδες για αυτό και οι δραστηριότητες που ακολουθούν αποσκοπούν στην καλλιέργεια του ομαδικού πνεύματος, στην ανάπτυξη κοινωνικών σχέσεων καθώς και στην μεταξύ τους αλληλεπίδραση.

Οργάνωση διδασκαλίας και υλικοτεχνικής υποδομής

Απαιτούμενο στην υλοποίηση του σεναρίου αναφορικά με την οργάνωση της διδασκαλίας είναι η ευελιξία και η προσαρμοστικότητα. Αναλυτικά, η διάταξη των θρανίων θα πρέπει να είναι ευνοϊκή για την πραγματοποίηση των δραστηριοτήτων ώστε να μην δημιουργηθεί κάποιο εμπόδιο στην διεξαγωγή του σεναρίου, καθώς απαιτείται κατάλληλος κενός χώρος. Συγκεκριμένα, εάν το μέγεθος της τάξης δεν επιτρέπει την υλοποίηση των βιωματικών δράσεων, οι δραστηριότητες μπορούν να υλοποιηθούν στην αίθουσα πολλαπλών χρήσεων εφόσον είναι διαθέσιμη, ή στην αυλή του σχολείου. Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας που πρέπει να ληφθεί υπόψη είναι η σωστή και αποτελεσματική διαχείριση του χρόνου. Επιπλέον, καλό θα είναι ο/η εκπαιδευτικός να εξασφαλίσει τη διαθεσιμότητα κάποιου μέσου παραγωγής ήχου για την ομαλή διεξαγωγή των δραστηριοτήτων.

Τα εποπτικά υλικά που χρειάζονται για τη υλοποίηση του σεναρίου είναι τα ακόλουθα: υπολογιστής με πρόσβαση στο διαδίκτυο, προτζέκτορας ή διαδραστικός πίνακας και ηχεία, χαρτόνια χρωματιστά, χαρτάκια σημειώσεων, μολύβια, γόμες, μαρκαδόροι ή ξυλομπογιές, μικρό κουτάκι, χαρτοταινία, μαντήλια. Για την υλοποίηση και το σχεδιασμό του εκπαιδευτικού σεναρίου αξιοποιήθηκαν το σχολικό βιβλίο της Δ' τάξης της Μελέτης Περιβάλλοντος Θεματικό Πεδίο: Πολιτείοτητα και Θεματική Ενότητα Αξίες: δημοκρατία, ισότητα, δικαιοσύνη (Κόκκοτας κα., 2011), ενώ καταλυτικό ρόλο έπαιξαν ο νέος Οδηγός Εκπαιδευτικού (Καλογιαννάκης κα., 2022) και το Πρόγραμμα Σπουδών (ΦΕΚ 3023/8-5-2023, σελ. 31234) του μαθήματος. Επιπρόσθετα, αντλήθηκε υλικό από το παραμύθι της Κ. Αρμενιάκου «Η κυρά Δημοκρατία» (2006), από το οποίο αξιοποιήθηκαν ορισμένα αποσπάσματα με κύριο στόχο τη διερεύνηση των όρων Δημοκρατία - Δικτατορία. Για τη βαθύτερη κατανόηση των αξιών, τον εμπλουτισμό και την ενίσχυση της μάθησης χρησιμοποιούνται πολυμεσικά μαθησιακά αντικείμενα (π.χ. εικόνα, τραγούδι, βίντεο) τα οποία βρίσκονται διαθέσιμα στο διαδίκτυο:

- ✚ Το τραγούδι «Όπου υπάρχει αγάπη» από την παιδική χορωδία του Σπύρου Λάμπρου (https://youtu.be/9zPZyb9D2Pg?si=X_jn0Ncpt2qY9xqh) αποτελεί προθέρμανση και σύνδεση με τις προηγούμενες εμπειρίες/γνώσεις των μαθητών/τριών.
- ✚ Το βίντεο «Αλυσίδες του Νου» του George Mpatalis (<https://youtu.be/gtMuwkW0VxA?si=bbXlxBVegGEzPowO>) περιγράφει τις δύο κομβικές και αντίθετες έννοιες της δραστηριότητάς μας ελευθερία – υποδούλωση.
- ✚ Το βίντεο «Ισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα» της Μαρίας Παπουτσάκη (<https://youtu.be/h9nmVmCVAcg?si=iqWZ1uIMYcqMBy02>) το οποίο περιγράφει μια φυλετική διάκριση και δείχνει ολοφάνερα την ανισότητα προς το φύλο των κοριτσιών.
- ✚ Το βίντεο «Ειρήνη- Η ιστορία ενός παιδιού πρόσφυγα» της Ύπατης Αρμοστείας (<https://www.youtube.com/watch?v=WQJhuAfVTqo>), το οποίο αφορά ένα μικρό κορίτσι που εγκαταλείπει το σπίτι του και βιώνει συνεχείς διακρίσεις.
- ✚ Η φωτογραφία «Κάνουμε τη δικαιοσύνη λειτουργική» από το Παιδαγωγικό Πανεπιστήμιο της Ζυρίχης (<https://www.living-democracy.com/el/textbooks/volume-6/chapter-5/>), απεικονίζει μία τραμπάλα στην οποία το υπομόχλιο δεν βρίσκεται στο κέντρο της τραμπάλας, παρέχοντας στο κορίτσι το μεγαλύτερο μοχλό και στο αγόρι το μικρότερο. Μέσω της εικόνας οι μαθητές/τριες παρατηρούν και διευρύνουν τις σκέψεις τους περί ισότητας και δικαιοσύνης.

Διδακτικοί μέθοδοι και τεχνικές

Στο παρόν διδακτικό σενάριο αξιοποιούνται οι μέθοδοι της ομαδοσυνεργατικής και διερευνητικής μάθησης οι οποίες λειτουργούν ενισχυτικά στην ανακάλυψη της γνώσης από τους ίδιους τους μαθητές και τις μαθήτριες. Σε αυτό το πλαίσιο επιλέγονται διδακτικές τεχνικές οι οποίες συμβάλλουν στην ενεργό εμπλοκή όλων των μαθητών/τριών μέσα από μία «συμμετοχική και διερευνητική διαδικασία». Επίσης, μέσω της συνεργατικής μάθησης δημιουργείται ένα ευχάριστο και εποικοδομητικό κλίμα καθώς όλοι/ες αισθάνονται ότι μπορούν να προσφέρουν κάτι στην οικοδόμηση της νέας γνώσης. Παράλληλα ενισχύεται και η αυτοπεποίθησή τους. Ακόμη, μέσω της βιωματικής και συνεργατικής μάθησης οι μαθητές/τριες ανακαλούν και αξιοποιούν προηγούμενες γνώσεις σχετικά με την θεματική του σεναρίου μας (ΑΞΙΕΣ) και έτσι προχωρούν στην διερεύνηση των νέων γνώσεων. Σε όλη την εκπαιδευτική διαδικασία ο/η εκπαιδευτικός λειτουργεί ως οργανωτής, καθοδηγητής, είναι ευέλικτος και προσαρμοστικός και δεν συμπεριφέρεται ως αυθεντία (παραδοσιακός ρόλος), ενώ ο/η μαθητής/τρια βρίσκεται στο κέντρο της διδασκαλίας και διαθέτει τον έλεγχο της μάθησής του. Οι τεχνικές διδασκαλίας (Γιαβρίμης, 2020) που χρησιμοποιούνται στο σενάριο είναι οι παρακάτω:

- ✓ Σκέψου – Συνεργάσου – Μοιράσου (Think- Pair- Share)
- ✓ Ερωτήσεις
- ✓ Εννοιολογική χαρτογράφηση
- ✓ Καταιγισμός ιδεών
- ✓ Παιχνίδι ρόλων
- ✓ Ακροστιχίδα
- ✓ Συνέντευξη
- ✓ Ερμηνεία εικόνας

- ✓ Εκπαιδευτική Επίσκεψη
- ✓ Συζήτηση

Παρουσίαση των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων

1^η δραστηριότητα. «Να δω το χαρτάκι σου»

Στην πρώτη δραστηριότητα ο/η εκπαιδευτικός χωρίζει τους μαθητές και τις μαθήτριες σε ζευγάρια, έτσι ώστε το κάθε ζευγάρι να αποτελείται από ένα κορίτσι και από ένα αγόρι. Στη συνέχεια προβάλλει μέσω προτζέκτορα ή διαδραστικού πίνακα, το βίντεο του τραγουδιού «Όπου υπάρχει αγάπη». Οι μαθητές/τριες καλούνται να ακούσουν προσεκτικά το τραγούδι και στη συνέχεια σε ζευγάρια να σημειώσουν σε μικρά χαρτάκια έναν στίχο ή μια συγκεκριμένη αξία από το τραγούδι που τους έκανε εντύπωση περισσότερο. Στη συνέχεια διπλώνουν τα χαρτάκια και ο/η εκπαιδευτικός τα μαζεύει και τα τοποθετεί σε ένα κουτί. Οι μαθητές/τριες σχηματίζουν έναν κύκλο στο κέντρο της αίθουσας και ο εκπαιδευτικός αρχίζει να ανακατεύει τα χαρτάκια προκειμένου να τα μοιράσει. Το κάθε χαρτάκι θα περνάει από όλους/ες τους/τις μαθητές/τριες, θα το διαβάσουν (από μέσα τους) και στη συνέχεια θα ακολουθήσει μία συζήτηση περί του περιεχομένου τους με έμφαση στις αξίες. Κατόπιν, στο εργαστήριο Η/Υ ή στο διαδραστικό πίνακα, με σχετική web2.0 εφαρμογή (π.χ. <https://wordart.com/>) δημιουργούν τέσσερα συννεφόμελα με θέμα τις ΑΞΙΕΣ για να αποτυπωθούν όλες οι ιδέες των παιδιών για την ενότητα των αξιών. Εν συνεχεία τα αποθηκεύουν, τα εκτυπώνουν και τα κολλούν σε ένα μεγάλο χρωματιστό χαρτόνι που θα τους δώσει ο/η εκπαιδευτικός τους. Σημαντικό να επισημανθεί ότι στα συννεφόμελα μπορούν οι μαθητές και οι μαθήτριες να προσθέτουν και νέες αξίες που θα μάθουν στα επόμενα μαθήματα. Τέλος, οι τέσσερις ομάδες θα αναγράψουν κάτω από το συννεφόμελό τους τον τίτλο της ομάδας τους και το ονοματεπώνυμό τους.

2^η δραστηριότητα. «Μια φορά και ένα καιρό ήταν...»

Στο πλαίσιο της δεύτερης δραστηριότητας ο/η εκπαιδευτικός χωρίζει τους/τις μαθητές/τριες σε δύο μεικτές ομάδες αποτελούμενες π.χ. από τέσσερα αγόρια και τέσσερα κορίτσια η κάθε μία. Κατόπιν γράφει στον πίνακα τις αξίες και η κάθε ομάδα επιλέγει μία ή περισσότερες αξίες. Οι αξίες είναι: αγάπη, φιλία, ευτυχία, σεβασμός οι οποίες προέκυψαν από την επιλογή του τραγουδιού αλλά και από τη συζήτηση στην ολομέλεια της τάξης. Αφού γίνουν οι επιλογές, η κάθε ομάδα καλείται να σκεφτεί μια μικρή ιστορία που θα περιλαμβάνει την/τις αξία/ες που έχει επιλέξει. Έπειτα, καταγράφουν την ιστορία και στο τέλος την παρουσιάζουν μέσω εκπροσώπου στην ολομέλεια της τάξης. (βλ. Παράρτημα Φύλλο Εργασίας 1 «Μια φορά και ένα καιρό ήταν...»)

3^η δραστηριότητα. «Όλοι μια φωνή, όλοι μια αγκαλιά, όλοι μια ζεστασιά»

Ο/Η εκπαιδευτικός στην τρίτη δραστηριότητα διαβάζει στους μαθητές/τριες το παραμύθι «Η κυρά Δημοκρατία» και συζητούν όλοι μαζί για τα χαρακτηριστικά της κυρά Δημοκρατίας και της κυρά Δικτατορίας. Έπειτα, τους ζητά να περιγράψουν σε δυάδες την

κυρά Δημοκρατία όπως φαίνεται στο σχετικό απόσπασμα που παρατίθεται στο φύλλο εργασίας και να απαντήσουν σε ερωτήσεις με βάση την κυρά Δημοκρατία(βλ. Παράρτημα Φύλλο Εργασίας 2).

4^η δραστηριότητα. «Έλα στη θέση μου»

Με τη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές/τριες εισάγονται στις έννοιες της ελευθερίας και της υποδούλωσης, μέσα από την παρακολούθηση του βίντεο «Αλυσίδες του Νου» που περιγράφει τις δύο αυτές κομβικές και αντίθετες έννοιες. Στη συνέχεια εφόσον επεξεργαστούν τις δύο έννοιες διαλογικά θα παίξουν ένα παιχνίδι ρόλων στο οποίο οι μαθητές/τριες χωρισμένοι στις ήδη υπάρχουσες ομάδες διαλέγουν ποια έννοια θα υποδυθούν (Ομάδα Ελευθερίας – Ομάδα Υποδούλωσης) ακολουθώντας τις οδηγίες α) Ομάδα Ελευθερίας: οι μαθητές/τριες τοποθετούν κυκλικά τα θρανία τους, μιλάνε δυνατά, γελάνε, εκφράζουν την άποψή τους χωρίς να φοβούνται και μπορούν να περιφέρονται στο χώρο της τάξης ελεύθερα και β) Ομάδα Υποδούλωσης: οι μαθητές/τριες κάθονται σε καρέκλες ο ένας/μία πίσω από τον/την άλλον/άλλη, τα μάτια τους είναι καλυμμένα με μαντήλι, τα στόματά τους είναι κλειστά με τα χέρια τους και δεν τους επιτρέπεται να φύγουν από την θέση τους. Αφού ολοκληρωθεί το παιχνίδι ρόλων η κάθε ομάδα καλείται να αναφέρει στην ολομέλεια της τάξης πώς ένιωσε με το συγκεκριμένο ρόλο, ποιες είναι οι σκέψεις και τα συναισθήματά τους, αν έπραξαν με σεβασμό προς τους άλλους και πώς πιστεύει ότι θα ένιωθε αν υποδύοταν τα μέλη της άλλης ομάδας. Μέσα από το παιχνίδι ρόλων οι μαθητές και οι μαθήτριες χτίζουν «αυτογνωσία και ενσυναίσθηση». Απαραίτητο «εφόδιο» για τα άτομα στις μέρες μας η ενσυναίσθηση, να προσπαθείς να «μπεις στα παπούτσια του άλλου», να αντιληφθείς τι βιώνει ο άλλος μέσα από τη δική του οπτική γωνία, να διαπιστώσεις πώς εσύ συμπεριφέρεσαι απέναντί του και αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω αναστοχαστικών διαδικασιών. (βλ. Παράρτημα Φύλλο Εργασίας 3).

5^η δραστηριότητα. «Όλοι ΙΣΟΙ»

Στη δραστηριότητα αυτή θα διδαχθεί η αξία της ισότητας. Οι μαθητές και οι μαθήτριες παρακολουθούν το βίντεο «Ισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα». Με βάση το σχετικό βίντεο ο/η εκπαιδευτικός συνδέεται σε διαδικτυακή εφαρμογή εννοιολογικής χαρτογράφησης (π.χ. <https://bubbl.us/>) και δημιουργεί έναν εννοιολογικό χάρτη με θέμα και κεντρική έννοια την «ΙΣΟΤΗΤΑ» (βλ. Παράρτημα Φύλλο Εργασίας 4). Ζητά από τους μαθητές/τριες να συμπληρώσουν λέξεις/φράσεις που αφορούν την ισότητα των δύο φύλων, γύρω από την κεντρική έννοια του εννοιολογικού χάρτη. Για βαθύτερη κατανόηση μπορεί να δοθούν στα παιδιά να διαπραγματευτούν κάποιες μελέτες περίπτωσης μέσα από τις οποίες ανακύπτουν σχετικά ηθικά διλλήματα.

6^η δραστηριότητα. «Ψάξε, ψάξε...θα με λύσεις!».

Ο/Η εκπαιδευτικός της τάξης επιδιώκει να κάνει αναφορά στην έννοια της δικαιοσύνης με έναν παιγνιώδη τρόπο και συγκεκριμένα μέσω μιας ακροστιχίδας. Αναλυτικότερα, ζητάει από τους/τις μαθητές/τριες να λύσουν το φύλλο εργασίας στο οποίο

είναι γραμμένες προτάσεις σχετικές με τα ανθρώπινα δικαιώματα, στις οποίες λείπει μία συγκεκριμένη λέξη η οποία αποτελεί και τη λύση της ακροστιχίδας (βλ. Παράρτημα Φύλλο Εργασίας 5). Μόλις βρουν τη λύση της κάθε πρότασης θα παρατηρήσουν ότι σχηματίζεται η λέξη δικαιοσύνη που αποτελεί και τον πυρήνα της δραστηριότητας. Στη συνέχεια αναστοχάζονται επί της δικαιοσύνης μέσω παραδειγμάτων από τη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα προσπαθώντας κατά τη διάρκεια της επεξεργασίας τους να διατυπώσουν ένα πλάνο δράσης προκειμένου να αποκατασταθούν οι όποιες αδικίες εντοπίζονται.

7^η δραστηριότητα. «Τα πάνω – κάτω!»

Στη δραστηριότητα αυτή, ο/η εκπαιδευτικός προβάλλει την εικόνα, η οποία απεικονίζει την έμφυλη ανισότητα ως μια άνιση τραμπάλα. Μέσω της εικόνας οι μαθητές/τριες θα δώσουν τις ερμηνείες τους αναφορικά με τις αξίες της δικαιοσύνης και της ισότητας βάσει των ερωτήσεων του σχετικού φύλλου εργασίας (βλ. Παράρτημα Φύλλο Εργασίας 6). Η εικόνα αποτελεί σημαντικό εργαλείο αφόρμησης, παρατήρησης και διερεύνησης ενός ζητήματος, ενώ επιτρέπει στα παιδιά τη μεταξύ τους συνεργασία. Οι όποιες ερμηνείες των παιδιών καταγράφονται και ακολουθεί συζήτηση για την έμφυλη ανισότητα.

8^η δραστηριότητα. «Ο πιο αδύναμος κρίκος ΕΓΩ;;»

Η δραστηριότητα αυτή στοχεύει στην ευαισθητοποίηση των μαθητών/τριών σχετικά με τις διακρίσεις και τα στερεότυπα. Αρχικά, τα παιδιά παρακολουθούν το βίντεο «Ειρήνη- Η ιστορία ενός παιδιού πρόσφυγα», όπου παρουσιάζονται καθημερινές σκηνές διακρίσεων. Στη συνέχεια, μοιράζονται σε ομάδες και κάθε ομάδα υποδέχεται έναν χαρακτήρα που πέφτει θύμα διακρίσεων. Οι μαθητές/τριες, μέσω παιχνιδιού ρόλων, παρουσιάζουν πώς νιώθει ο χαρακτήρας και συζητούν πώς μπορεί να ξεπεράσει τα εμπόδια. Στη συνέχεια οι ομάδες συζητούν τα ερωτήματα του σχετικού φύλλου εργασίας (βλ. Παράρτημα Φύλλο Εργασίας 7) και προτείνουν τρόπους αποφυγής διακρίσεων και αποδοχής της διαφορετικότητας στη σχολική κοινότητα. Στο τέλος της δραστηριότητας οι μαθητές/τριες συζητούν για όσα βίωσαν, μοιράζονται τις σκέψεις τους και τις συσχετίζουν με τις αξίες που είχαν επεξεργαστεί σε προηγούμενες δραστηριότητες του παρόντος διδακτικού σεναρίου.

Αξιολόγηση-Αναστοχασμός. «Γίνε και ΕΣΥ η φωνή της Ελλάδας»

Το διδακτικό σενάριο ολοκληρώνεται με την εκπαιδευτική επίσκεψη στη Βουλή (ή στο τοπικό Δημαρχείο) όπου οι μαθητές/τριες ενεργοποιούνται αναλαμβάνοντας ρόλο δημοσιογράφου. Συγκεκριμένα διοργανώνεται εκπαιδευτική επίσκεψη στην Βουλή των Ελλήνων (ή στο κοντινό Δημαρχείο) με σκοπό οι μαθητές/τριες να έρθουν σε άμεση επαφή με τους εκπροσώπους του λαού και να συζητήσουν τη σημαντικότητα των αξιών. Οι μαθητές/τριες θα έχουν καταγράψει ερωτήσεις από πραγματικά συμβάντα της καθημερινότητάς τους, στα οποία παρατηρείται καταπάτηση των εν λόγω αξιών (π.χ. βλ. Παράρτημα Φύλλο Εργασίας 8). Θα θέσουν ερωτήματα προς τους Βουλευτές/τινες (ή τον/την Δήμαρχο/Αντιδήμαρχο) και θα καταγράψουν τις απαντήσεις τους. Στη συνέχεια θα

αναστοχαστούν και θα προσπαθήσουν να εντοπίσουν πιθανές λύσεις οι οποίες θα είναι εφικτές προς υλοποίηση μέσω της βοήθειας που θα λάβουν από το σχολείο τους, το σύλλογο γονέων και κηδεμόνων αλλά και από την ευρύτερη τοπική κοινότητα. Με τον τρόπο αυτό θα αρχίσουν να «χτίζουν» σταδιακά την ταυτότητα του ενεργού πολίτη.

Πιθανές προεκτάσεις

Στο πλαίσιο του διδακτικού σεναρίου μπορεί να ενταχθεί η εκπαιδευτική καινοτομία του eTwinning. Μέσω σχετικού έργου eTwinning, μαθητές/τριες από διαφορετικές χώρες προτείνεται να δημιουργήσουν ένα συννεφόμετρο στο οποίο θα καταγράψουν τις σημαντικότερες αξίες της χώρας τους και θα τις συζητήσουν. Στη συνέχεια θα καταγράψουν συνεργατικά, σύντομες ιστορίες καθημερινότητας, όπου θα αποτυπώνεται η προάσπιση των συγκεκριμένων αξιών μέσω δράσεων από τους κεντρικούς χαρακτήρες των ιστοριών που θα είναι παιδιά της ηλικίας τους. Επιπροσθέτως, μπορούν να σκεφτούν και να καταγράψουν παραδείγματα περιπτώσεων καταπάτησης των αξιών που μελετήσαμε στο παρόν διδακτικό σενάριο και να παρατηρήσουν εάν υπάρχουν κοινά σημεία μεταξύ των χωρών που διαμένουν. Στόχος της δράσης είναι η αναγνώριση των κοινών αξιών και η προάσπιση/προώθησή τους, μέσα από συνεργατικές δραστηριότητες μεταξύ μαθητών/τριών που προέρχονται από διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο.

Σύνοψη

Η εκπαίδευση αποτελεί βασικό θεσμό για την προώθηση των ευρωπαϊκών αξιών. Μέσα από τη διδασκαλία, τη βιωματική μάθηση και την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης μπορεί να συμβάλει στη δημιουργία μελλοντικών ενεργών πολιτών με δημοκρατική συνείδηση, ευαισθησία απέναντι στα κοινωνικά ζητήματα και δέσμευση στις ευρωπαϊκές αξίες (Lawson, 2001). Για το λόγο αυτό η παρούσα διδακτική πρόταση στοχεύει στην προώθηση ευρωπαϊκών αξιών όπως η δημοκρατία, η ισότητα και η δικαιοσύνη. Μέσω της συμμετοχής τους οι μαθητές/τριες σε βιωματικές δραστηριότητες και συνεργατικά έργα, έχουν την ευκαιρία να κατανοήσουν τη σημασία των κοινών αξιών για τη συνοχή και την ειρηνική συνύπαρξη μεταξύ των ατόμων από διαφορετικά πολιτισμικά πλαίσια (European Commission, 2018). Η προώθηση των ευρωπαϊκών αξιών μέσω της εκπαίδευσης μπορεί να ενδυναμώσει τους μαθητές/τριες, προετοιμάζοντας τους/τες να γίνουν ενεργοί πολίτες σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία, ικανή να αντιμετωπίζει τις προκλήσεις του 21ου αιώνα. Στο ίδιο μήκος κύματος, η συμμετοχή τους σε ομάδες εργασίας και εκπαιδευτικά προγράμματα που επικεντρώνονται στην κοινωνική δικαιοσύνη και την αλληλεγγύη μπορεί να ενισχύσει τη θετική τους στάση απέναντι στη διαφορετικότητα και να προάγει τη συνεργασία μεταξύ των λαών της Ευρώπης. Η υλοποίηση αυτού του εκπαιδευτικού σεναρίου προσφέρει, επίσης, ένα πλαίσιο για την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και της κοινωνικής υπευθυνότητας, καθώς οι μαθητές/τριες ενθαρρύνονται να συμμετάσχουν σε συζητήσεις ανταλλάσσοντας απόψεις και σκέψεις σχετικά με την έννοια των ευρωπαϊκών αξιών αλλά και σχεδιάζοντας δράσεις με κοινωνικό αντίκτυπο. Γενικώς, η εμπλοκή των μαθητών/τριών σε δράσεις ακόμα και μικρής εμβέλειας και διάρκειας δύνανται να αποφέρουν θετικά οφέλη (Jerome et al., 2024). Στο σύνολό τους, αυτές οι δράσεις είναι δυνατόν να συμβάλλουν στη διαμόρφωση μιας γενιάς που θα αναγνωρίζει και θα υποστηρίζει τις ευρωπαϊκές αξίες συμβάλλοντας σε ένα μέλλον

που η Ευρώπη θα λειτουργεί έστω και δειλά ως μια ενωμένη και ανθεκτική κοινότητα απέναντι σε ό,τι της προκαλεί τριγμούς στα δημοκρατικά θεμέλιά της. Συνοψίζοντας, η προώθηση των ευρωπαϊκών αξιών στην εκπαίδευση αποτελεί βασικό παράγοντα για την καλλιέργεια της ενεργού πολιτειότητας. Μέσα από προγράμματα βιωματικά και συνεργατικά που στηρίζονται στην κατανόηση, στο σεβασμό του διαφορετικού, στην κριτική σκέψη, στην αμοιβαιότητα, στην αλληλεγγύη και την κοινωνική συμμετοχή η εκπαίδευση δύναται να διαμορφώσει μελλοντικούς ενεργούς πολίτες που θα συμβάλλουν στη δημιουργία μιας πιο δίκαιης, δημοκρατικής και ανοιχτής κοινωνίας (D'Angelo, 2007).

Βιβλιογραφία

- Annette, J. (2008). Community involvement, civic engagement & service learning. In J. Arthur, I. Davies, & C. Hahn, *The SAGE Handbook of Education for Citizenship and Democracy*, (pp. 388-398). SAGE Publications Ltd.
- Αρμενιάκου, Κ. (2006). *ΗΚυράΔημοκρατία*. Εκδ.. Κέδρος. Διαθέσιμο στο <https://blogs.sch.gr/nipgonnlar/files/2023/01/κυρά-δημοκρατία.pdf>
- Γιαβρίμης Π. (2020). *Εισαγωγή στο σχεδιασμό της διδασκαλίας στην Κοινωνιολογία. Ένα μοντέλο μετασηματικής διδακτικό-παιδαγωγικής προσέγγισης*. Gutenberg.
- Council of the European Union. (2018). *Council Recommendation of 22 May 2018 on promoting common values, inclusive education, and the European dimension of teaching (Official Journal of the European Union, C 195/01)*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018H0607%2801%29>
- D'Angelo, L. (2007). *European citizenship and active citizenship: an ever open debate (Italian original version)*. 6(3). <https://doaj.org/article/3f3bac6bc6ea49a1a545d51aaf747039>
- European university college Association. (2025, February 1). *Active Citizenship*. <https://www.euca.eu/activecitizenship>
- European Commission. (2018). *Promoting our European way of life: Supporting European values through education and training*. Ανακτήθηκε στις 31/1/2025 από: https://ec.europa.eu/education/policies/school_en
- Ευρωπαϊκή Ένωση. (1992). *Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση*. Ανακτήθηκε στις 31/1/2025 από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:11992M/TXT>
- Eurydice. (2017). *Citizenship education at school in Europe – 2017*. Education, Audiovisual and Culture Executive Agency. Ανακτήθηκε στις 31/1/2025 από: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/citizenship-education-school-europe-2017_en
- Jerome, L., Hyder, F., Hilal, Y., & Kisby, B. (2024). A systematic literature review of research examining the impact of citizenship education on active citizenship outcomes. *Review of Education*, 12, e3472. <https://doi.org/10.1002/rev3.3472>
- Hoskins, B., & Kerr, D. (2012). *Participatory citizenship in the European Union: The role of education*. European Union.
- Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής. (2022). *Πρόγραμμα Σπουδών για το μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος στις Α', Β', Γ, Δ' τάξεις του Δημοτικού*. (2022). Ανακτήθηκε στις 21/1/2025 από:

datefilters/index.php?gv_a=view-file&fid=f164901831bf0e5e4a85c44323d0cd202d6b32b5365fd915078dcaefaf2fa809

Καλογιαννάκης, Μ., Γούπος, Θ., Ιμβριώτη, Δ., Ιωακειμίδου, Β. & Ριζάκη, Α. (2022). *Οδηγός εκπαιδευτικού Μελέτη Περιβάλλοντος Δημοτικού. 2 η Έκδοση*. Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Κόκκοτας, Π., Αλεξόπουλος, Δ., Μαλαμίτσα Α., Μαντάς, Γ., Παλαμάρα, Μ., Παναγιωτάκη, Π. & Πήλιουρας, Π. (2012). *Μελέτη Περιβάλλοντος Δ' Δημοτικού (Βιβλίο Μαθητή)*. ΙΤΥΕ Διόφαντος. Εκδόσεις Πατάκη. ISBN 978-960-06-2563-9. Ανακτήθηκε στις 21/1/2025 από: <http://ebooks.edu.gr/ebooks/handle/8547/258>

Λάμπρου, Σ., Παιδική Χορωδία (21 Ιανουαρίου 2025). Όπου Υπάρχει Αγάπη. [Video]. YouTube. https://youtu.be/9zPZyb9D2Pg?si=X_jn0Ncpt2qY9xqh

Lawson, H. (2001). Active citizenship in schools and the community. *The Curriculum Journal*, 12: 163-178. <https://doi.org/10.1080/09585170122413>

Μπατάλης, Γ., *Αλυσίδες του Νου* (21 Ιανουαρίου 2025). [Video]. YouTube. <https://youtu.be/gtMuwkW0VxA?si=bbXlxBVegGEzPowO>

Παπουτσάκη, Μ., *Ισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα* (21 Ιανουαρίου, 2025). [Video]. YouTube. <https://youtu.be/h9nmVmCVAcg?si=iqWZ1uIMYcqMBy02>

Rapport, A., Zajda, J. (2024). Research Trends in Active Citizenship Education. In: Zajda, J., Rapoport, A. (eds) *Discourses of Globalisation, Active Citizenship and Education. Globalisation, Comparative Education and Policy Research*, vol 43, (pp. 151-161). Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-55493-3_9

Reisinger, A. (2017). What does an active citizen do and how does he become active? Theoretical and empirical findings. *Tér Gazdaság Ember*, 5(4), 23–38.

Sinha, S. (2024). The Foundations, Resilience and Spirit of Democratic Institutions. *Journal of Development Policy and Practice*, 9(1), 46-54. <https://doi.org/10.1177/24551333231197462>

Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (21 Ιανουαρίου 2025). Ειρήνη – Η ιστορία ενός παιδιού πρόσφυγα. [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=WQJhuAfVTqo>

Υπουργική Απόφαση 130372/ΓΔ4/01-11-2024 Υ.Α. (ΦΕΚ 6048/Β'/1-11-2024). *Πρόγραμμα Σπουδών “Δράσεις Ενεργού Πολίτη” του Νηπιαγωγείου, του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου*. Εθνικό Τυπογραφείο.

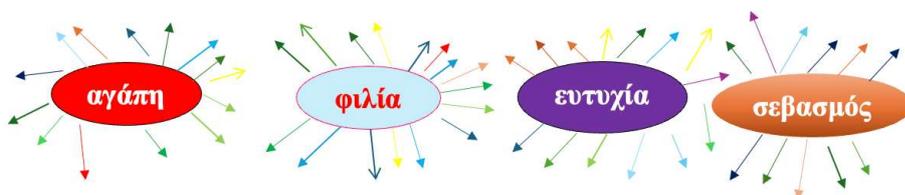
Υπουργική Απόφαση 49986/d1 (ΦΕΚ 3023/ν/8-5-2023).
Πρόγραμμα Σπουδών για το μάθημα Μελέτη Περιβάλλοντος στις α', β', γ' και δ'
τάξεις δημοτικού σχολείου. Εθνικό Τυπογραφείο.

Παράρτημα

Φύλλο Εργασίας 1. «Μια φορά και ένα καιρό ήταν...»

- Επιλέξτε μία ή περισσότερες αξίες από το συννεφόλεξο που βλέπετε και σκεφτείτε μια μικρή ιστορία: αγάπη, φιλία, ευτυχία, σεβασμός
- Καταιγισμός ιδεών για τις αξίες του συννεφόλεξου!

Αγάπη, φιλία,
ευτυχία, σεβασμός

- Τι είναι αγάπη και πώς θα ήταν ο κόσμος χωρίς αγάπη;
- Εσείς ποιους αγαπάτε; Πότε νιώθετε ότι σας αγαπούν;
- Πόσοι σημαντικοί είναι οι φίλοι σας στην ζωή σας;
- Θα μπορούσαμε να ζήσουμε χωρίς την παρουσία φίλων; Θα ήμασταν ευτυχισμένοι;
- Τι κάνει ευτυχισμένους και τι δυστυχισμένους τους ανθρώπους;
- Με ποιον τρόπο σέβαστε τον/την συμμαθητή/τρια σας όταν μιλάει στην τάξη;
- Πώς και πού οφείλουμε να δείχνουμε σεβασμό;
- Τι είναι για εσάς ευτυχία;
- Οι αξίες είναι σημαντικές για τον άνθρωπο με βάση τις παραπάνω ερωτήσεις; Τι συμπέρασμα προκύπτει;

Φύλλο Εργασίας 2. «Όλοι μια φωνή, όλοι μια αγκαλιά, όλοι μια ζεστασιά»

Απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις εφόσον επεξεργαστείτε το εικονογραφημένο παραμύθι (<https://blogs.sch.gr/nipgonnar/files/2023/01/κυρά-δημοκρατία.pdf>)

- Ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά της κ. Δημοκρατίας;
- Η κ. Δημοκρατία είναι δίπλα στους ανθρώπους όταν την χρειάζονται; Σημειώστε το αντίστοιχο απόσπασμα.
- Τι σημαίνει για εσάς η λέξη/έννοια Δημοκρατία; Από ποια συνθετικά προέρχεται;
- Αν δεν είχαμε την κ. Δημοκρατία πώς πιστεύετε ότι θα ήταν ο κόσμος;

- Για ποιους λόγους είναι σημαντική η αξία της δημοκρατίας;
- Σήμερα ο τρόπος διακυβέρνησης της χώρας είναι η Δημοκρατία. Μπορείτε να σκεφτείτε ορισμένα παραδείγματα που τεκμηριώνουν την παραπάνω θέση;

Φύλλο Εργασίας 3. «Έλα στην θέση μου»

A' Μέρος δραστηριότητας !

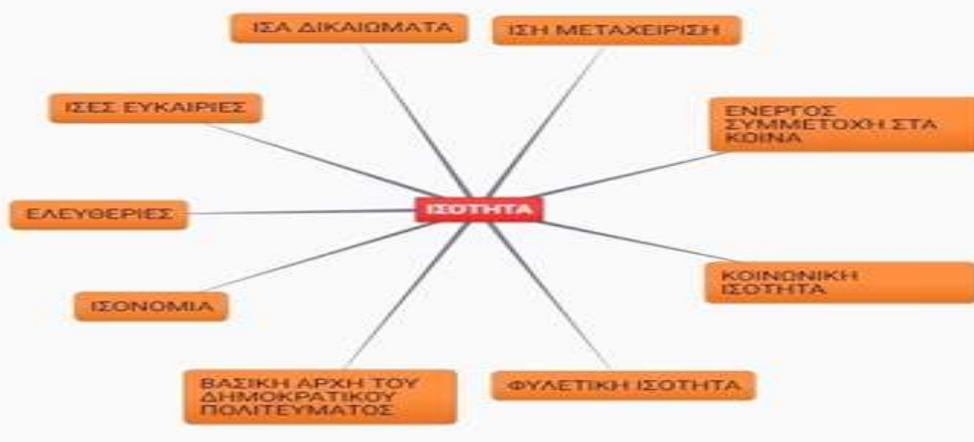
- Γιατί είναι θλιμμένο το αγοράκι;
- Πώς πιστεύετε ότι νιώθει το αγοράκι στην αρχή;
- Είναι ευχάριστο να ζει κάποιος χωρίς την ελευθερία του;
- Τι συναισθήματα και σκέψεις πιστεύετε ότι κυριαρχούν στο αγοράκι;
- Στο τέλος γιατί νομίζετε ότι είναι χαρούμενο; Άλλαξε κάτι;
- Ποιες αξίες θεωρείτε ότι έχουν καταπατηθεί στο βίντεο για να βιώνει τόσο δυσάρεστα συναισθήματα το αγοράκι;

B' Μέρος δραστηριότητας !

- Ποιες είναι οι σκέψεις και τα συναισθήματά σας από το παιχνίδι ρόλων;
- Πώς νιώσατε με τον συγκεκριμένο ρόλο;
- Θα σας άρεσε να ήσασταν η αντίθετη ομάδα ; Ναι/ Όχι και γιατί;
- Ποια είναι τα χαρακτηριστικά της ελευθερίας;
- Για ποιους λόγους αξίζει να αγωνίζεται κανείς για την αξία της ελευθερίας;
- Ποια είναι τα χαρακτηριστικά της υποδούλωσης;

Φύλλο Εργασίας 4. «Όλοι ΙΣΟΙ»

Ενδεικτικό παράδειγμα εννοιολογικής χαρτογράφησης της έννοιας «ΙΣΟΤΗΤΑΣ» μέσω της εφαρμογής <https://bubbl.us/>

«Όλοι ΙΣΟΙ». Η εικόνα δημιουργήθηκε μέσω του εργαλείου: <https://bubbl.us/>

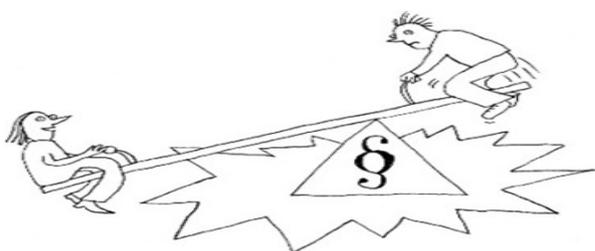
Φύλλο Εργασίας 5. «Ψάξε ψάξε ...θα με λύσεις !»

- Όποιος/α δεν πρόλαβε να μιλήσει του/της δίνουμε μια ευκαιρία (Δ-δεύτερη)
- Το παιχνίδι πρέπει να παίζεται μεαριθμό παικτών (Ι-ίσο)
- Πρέπει να κάνουμε ... πράξεις (Κ-καλές)
- Όλοι οι έχουμε δικαιώματα (Α-άνθρωποι)
- Ανάμεσα στα αγόρια και στα κορίτσια πρέπει να υπάρχει...(Ι- ισότητα)
- Ακούμε τις απόψεις της.... (Ο-ολομέλειας)
- Όταν μιλάει ο/η συμμαθητής/τριας μας στην τάξη δείχνουμε απέναντί του/της (Σ-σεβασμό)
- Σε μια φιλία κάνουμεγια να διατηρηθεί και να νοιώθουμε καλά (Υ-υπομονή)
- Το κράτος δεν κάνει ό,τι θέλει υπακούει σε (Ν-νόμους)
- Συμπληρώστε τον στίχο. Της δικαιοσύνηςνοητέ (Η-ήλιε)

Φύλλο Εργασίας 6. «Τα πάνω - κάτω!»

1. Γιατί πιστεύετε ότι το κορίτσι βρίσκεται στην υψηλότερη θέση στην τραμπάλα;

2. Είναι αυτό δίκαιο για το αγόρι;
3. Πώς θα έπρεπε να είχαν τοποθετηθεί τα παιδιά στην τραμπάλα για να στέκονται ίσα;
4. Θα πρέπει να υπάρχει ισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα/ ανάμεσα σε όλους τους ανθρώπους;
5. Αν έπρεπε να διαλέξετε ποιο παιδί θα βάζατε πιο ψηλά το ένα ή και τα δύο και γιατί;
6. Τα δύο φύλα πρέπει να είναι ίσια μεταξύ τους ή όχι; Αναφέρετε σχετικούς λόγους.
7. Μπορείτε να σκεφθείτε άλλες περιπτώσεις της καθημερινότητας που οι άνθρωποι ή τα παιδιά συμπεριφέρονται άνισα και άδικα;

‘Τα πάνω -κάτω»- κάνουμε τη δικαιοσύνη λειτουργική.

<https://www.living-democracy.com/el/textbooks/volume-6/chapter-5/>

Φύλλο Εργασίας 7. « Ο πιο αδύναμος κρίκος ΕΓΩ;;;»

1. Γιατί πιστεύετε ότι οι «άλλοι άνθρωποι» συμπεριφέρθηκαν με τον συγκεκριμένο τρόπο στην «Ειρήνη» ή στο χαρακτήρα που επιλέξατε;
2. Είναι δημοκρατική και δίκαιη η συμπεριφορά αυτή απέναντι στα άτομα που δεν ανήκουν στην κυρίαρχη ομάδα μιας χώρας;
3. Εσείς τι θα κάνατε στην θέση του θύματος ή του θύτη;
4. Εντοπίστε είδη διακρίσεων που βιώνουν τα παιδιά στο σχολικό χώρο. Τι λύσεις θα προτείνατε για την αποφυγή των διακρίσεων αυτών;

Φύλλο Εργασίας 8. «Γίνε και ΕΣΥ η φωνή της Ελλάδας»

1. Για ποιους λόγους ασχοληθήκατε με το χώρο της πολιτικής;
2. Αναφέρετε μας τρεις αξίες που έχετε ως οδοδείκτη κατά την άσκηση των καθηκόντων σας;

3. Πιστεύετε όλοι οι Βουλευτές/τίνες/ πολιτικοί επιδιώκουν πάντα την υπεράσπιση των αξιών προς όφελος του γενικού καλού; Ναι/Όχι και γιατί; Δώστε συγκεκριμένα παραδείγματα από την σύγχρονη πολιτική πραγματικότητα.
4. Συνεργάζεστε ισότιμα με τις γυναίκες όσο και με τους άνδρες στη Βουλή/στο Δημαρχείο;
5. Ακούγονται ισότιμα όλες οι απόψεις των μελών της πολιτικής ομάδας σας όταν συνεδριάζετε;
6. Κατά πόσο πιστεύετε ότι τηρείται το δημοκρατικό πολίτευμα στην χώρα μας; Υπάρχουν τριγμοί σε αυτό;
7. Το δημοκρατικό πολίτευμα της χώρας μας διασφαλίζει την απρόσκοπτη λειτουργία τουσυστήματος της δικαιοσύνης;